

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԴՐԱՍԽԱՆԱԿԵՐՏՑՈՒ «ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ» ԵՐԿԻ ՈՃԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳՐԻՉՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋ

Ավարդ Խաչատրյան

Բանասիրական գիտությունների թեկնածու

Երևանի պետական համալսարան

ՀՀ, Երևան, Ալեք Մանուկյան 1

Էլ. հասցե՝ alvard.khachatryan@ysu.am

Հոդվածը ներկայացվել է 30.03.2021, գրախոսվել է 29.06.2021,

ընդունվել է տպագրության 15.10.2021

DOI: 10.53548/03208117-2021.3-139

Ներածություն

Գրողի խոսքարվեստում առկա ոճական արտահայտչամիջոցները հատուկ նպատակով ընտրված բառախմբեր են, որոնք խոսքը պատկերավոր և արտահայտիչ դարձնելու միտում ունեն։ Այս կամ այն ընտրված բառախմբի, բառապաշարի ոճական տարբեր շերտերի և բառային զուգորդումների գեղագիտական արժեքն ի հայտ է գալիս համատեքստում։ Ուսումնասիրելով IX-X դդ. պատմիչ Հովհաննես Դրասխանակերտցու «Պատմութիւն Հայոց» երկում կիրառված ոճական արտահայտչամիջոցները՝ մեր նպատակն է վեր հանել լեզվական այդ միավորների հմտորեն գործածված նրբերանգները, բառախաղերի բազմազան իմաստավորումները¹։

Պատմագրությունը X դարում

Մեր թվարկության X դարը հայտնի է արաբական բռնակալության դեմ հայերի մղած ազատագրական պայքարով, սոցիալ-տնտեսական, ինչպես նաև մշակութային կյանքի զարգացմամբ։ Այս շրջանում ծաղկում է ապրում նաև հայ պատմագրությունը, որի ականավոր դեմքերից է Հովհաննես կաթողիկոս Դրասխանակերտցին։ Պատմագիրը ծնվել է IX դարի կեսերին (845-850 թթ.), աշակերտել Մաշտոց Ա Եղվարդեցի կաթողիկոսին, որին հետագայում փոխարինելով՝ ստանձնել է հայրապետական պաշտոնը։

¹ Հովհաննես Դրասխանակերտցու աշխատության լեզվական շերտի վերաբերյալ տե՛ս նաև Սուսաննա Գրիգորյանի «Հովհաննես Դրասխանակերտցու «Պատմութիւն Հայոց» երկի լեզվաոճական առանձնահատկությունները» հոդվածը (Գրիգորյան 2020, 27-36)։

Ակտիվ մասնակցություն ցուցաբերելով քաղաքական կյանքում՝ փորձել է կանխել հայ ժողովրդին սպառնացող օտար զավթիչների բռնակալական հարձակումները, որի պատճառով անլուր հալածանքների է ենթարկվել: Իր «Պատմութիւն հայոց» երկը, որը հայ պատմագրության մեջ Բագրատունյաց և Արծրունյաց թագավորությունների պատմության սկզբնաղբյուրն է համարվում, գրել է Աշոտ Ա Բագրատունու և Գագիկ Արծրունու հորդոր-հրամանով, ուսումնասիրել է հայ մատենագրությունը, Աստվածաշունչը, օգտվել է դարի անանուն ժամանակագրությունից, այլ վկայաբանություններից, իր ժամանակակից Շապուհ Բագրատունու «գեղջուկ բանի» գրված պատմությունից: Երկը գրված է գեղեցիկ հայերենով և որպես դասագիրք գործածվել է նաև հայկական դպրոցներում (ԺԹ դ.):²

Լինելով X դարի հայտնի պատմագիր՝ Հովհաննես կաթողիկոս Դրասխանակերտցին փորձել է իր պատմությունը շարադրել քերթողական արվեստով, և ինչպես ինքն է հավաստում, պատմությունը, որ միաժամանակ ինքնակենսագրական տվյալներ է բովանդակում, գրել է խնդրողների հորդորով կամ թագավորների հրամանով: Այն սկսում է ջրհեղեղից և հասցնում մինչև X դարը՝ դառնալով իր ապրած ժամանակների պատմական իրադարձությունների մասնակիցը, ականատեսն ու վկան: Հովհաննես կաթողիկոսն այնպիսի հուզառատ տրամադրությամբ է նկարագրում հայ ժողովրդի թշվառությունը, նրա՝ անասելի տառապանքներով լի կյանքը, որ կարծես տեսնելիս ու լսելիս լինես այն վշտահար հեղինակին, որի հուզումներն ու ապրումներն անցնում են ընթերցողի սրտի միջով: Այս ամենը խոսում է հեղինակի գեղեցիկ պատմելու և գրելու արվեստի, պատմական անցքերը տեսանելի դարձնելու բարձր կարողության մասին: Հենց այս բացառիկ տաղանդի շնորհիվ ստեղծել ու կիրառել է յուրօրինակ մակդիր-որոշիչներ, դարձվածքներ, պատկերավոր արտահայտություններ ու համեմատություններ, ճարտասանական զանազան ձևեր ու ոճեր: Հ. Հարությունյանը, որ գեղարվեստական խոսքի ուսումնասիրողներից է, ուշագրավ դիտարկում է կատարում ոճի վերաբերյալ, գրելով՝ «բառը մի աշխարհ է, բայց լեզուն, առավել ևս ոճը բառ չէ, քերականական ձև չէ, շարահյուսություն է, բառերի կապակցություն, պատկերավորման և արտահայտչական միջոցների ամբողջական համակարգ: Մյուս կողմից՝ բառա-

² Մատենագիրք Հայոց, Ժ դար 2010, 317-318:

պաշարը պայմանավորվում է այնպիսի գործոններով, ինչպիսիք են թեման, պատկերվող միջավայրը, ժամանակաշրջանը»³:

Ի տարբերություն հայերենի զարգացման դասական շրջանի՝ պատմագրի ապրած դարաշրջանում արդեն իսկ, ինչպես Արսեն Այտընյանն է նշում, գրական լեզուն հեռացել էր խոսակցականից, և քչերն էին, որ զգուշանալով «գեղջկաբանության արատից»⁴, զուտ գրաբար գրելու ծիրքով էին օժտված և պարզորոշ զանազանում էին գրաբար հայերենը ռամկերենից: Այտընյանը նշում է նաև, որ Ժ դարում գրաբարի թերակատար իմացությունն ու բարձր ոճով գրելու տենչանքն առաջ են բերում մի նոր լեզու, որին բնորոշ էին մտացածին ոճն ու հայերենին խորթ դարձվածքներն ու բառակերտումները, բառաձևերի ու բառիմաստների աղավաղումները, դրանց անհաջող ընտրությունը: Այս բնութագրումներից, մեր կարծիքով, զերծ են Հովհաննես Դրասխանակերտցու լեզուն և ոճը: Հայ մատենագիրներից տեղեկություններ քաղելով՝ նա իր պատմությունը շարադրել է տվյալ ժամանակաշրջանի լեզվամտածողությանը բնորոշ բառային, ձևաբանական և շարահյուսական իրողություններով, ոճական արտահայտչամիջոցների յուրօրինակ գործածության բանաձևումներով:

Ամենահաճախ օգտագործված արտահայտչամիջոցները Դրասխանակերտցու «Պատմութիւն Հայոց» երկում

Ինչպես վերը նշեցինք, հին մատենագրությունը հետագա գրողների համար եղել է ընդօրինակման աղբյուր, որոնք ուսանում էին ոչ միայն նախորդների լեզուն, այլև ոճը, և որի ժամանակ երբեմն «քերթողաց արուեստի»⁵ նմանակումը խրթնաբանության պատճառ էր դառնում, սակայն X դարի գրական և խոսակցական լեզվի համախառն տիրույթում Դրասխանակերտցին աշխատել է գրել քերթողաբար, պարզ ու մատչելի ոճով՝ ընտրելով այնպիսի արտահայտչաձևեր, որոնք են համեմատությունը, մակդիրը, ավելադրությունը, կրկնությունը, փոխաբերությունը, ճարտասանությունը և այլն: Մեր քննության մեջ անդրադարձել ենք երկում տեղ գտած ամենահաճախ օգտագործված ձևերին միայն:

Ինչպես գիտենք, մակդիրները գոյական մակադրյալների հետ հույզերի պատկերավոր արտահայտման միջոցներից են, որոնք հեղինակի

³ Հարությունյան 1986, 31-39:

⁴ Այտընյան 1987, 131-137:

⁵ Աբեղյան 1968, 485:

գնահատողական վերաբերմունքն են արտահայտում նկարագրվող իրողության վերաբերյալ: Նման կապակցությունների եզրեր են դառնում հատկապես հավելյալ նրբիմաստներ բովանդակող ածական որոշիչները: Երկում գործածված այդպիսի խոսույն, ոչ սովորական իմաստների կիրառությամբ և քնարական երանգով են օժտված *խոր, չար, դառն, ողորմելի* և այլ նման ածական որոշիչները, որոնք հեղինակի՝ բարձր ոճով գրելու արվեստի կարևորագույն բաղադրիչներից են: Բնագրից քաղված այդ կարգի կապակցություններից առանձնացրել ենք հետևյալ օրինակները՝ *խոր խոռվութիւն* /266⁶/, *ի խոր աղքատութիւնս* /256/, *զանքան անասունս* /266/, *չար ամպրոպացն* /266/, *չար անջրպետ* /208/, *ի ճանապարհաց չարաց* /44/, *ողորմելի ճաշակքն* /264/, *զդառն առարկութիւն* /260/, *դառնաշունչ հողմ* /260/, *քաղցր և հեշտալի գարուն* /260/, *աստուածաշէն եկեղեցիս* /258/, *զսնորի խոստմունս* /256/, *ի հոգևոր պատերազմին* /250/, *ի խորս խաւարին սգոյ* /198/ և այլն: Այս մակդիրների տեղին գործածությամբ հեղինակը թանձր գույներով ավելի է խտացնում դառն ճշմարտությունը, քաղաքական ու բարոյական խարդավանքների անողորմ գործունեությունը, ժողովրդի սոցիալական ծանր դրությունը. *եւ այսպիսի խոր խոռվութիւն պատեր զքաղաքօք...*, *Իսկ ազատ մարդիկք այնպէս ուրացութեամբն ծաղեալք և հասեալք ի խոր աղքատութիւնս*, *մինչեւ ի դրունս տնանկաց շրջել և հաց մուրանալ...*, *...զի ապականեսցեն ի բաց զչարիմացութիւն չարին, և լուսացեն զկապուտակ ներկուածս նախանձու հակառակորդին, և հալոցեն զարմաւոս ագահութեան ի հոգևոր պատերազմին...*

Գեղարվեստական արտահայտչականության մեծ ներուժ ունեն հոմանիշներն ու հականիշները: Երկու կամ ավելի հոմանիշների միաժամանակյա գործածությամբ առարկայի հատկանիշը ձեռք է բերում սաստկական նշանակություն՝ առաջացնելով հույզերի հորդահոս տարափ: Գեղարվեստական խոսքի ոճավորման այս ձևերը, որոնք սփռված են ուսումնասիրվող երկում, ավելի հստակ են արտահայտում գրողի վերաբերմունքը պատերազմների ու խաղաղ օրերի, արդար ու անարդար, բազում հակասական և ոչ հակասական իրողությունների հանդեպ: Երկում տեղ գտած հոմանիշային հետաքրքիր շարքերից են, օրինակ՝ *ընծայս և պարգևս...* *առաքեր* /202/, *խոհեմ և ուշիմ թագաւորն* /304/, *թողուլ ողջանդամ և*

⁶ Տե՛ս Դրասխանակերտցի 1996 (երկից կատարված բոլոր մեջբերումների էջերը նշված են բնագրին կից):

անվնաս զՀասան /194/, *համախորի և համական և համագործ...* ներքինապետն արքայի լինէր /190/, ոչ գիտելով *արդարամիտ* և *պարզ* սրտիւ այրն Աստուծոյ կաթողիկոսն /170/, *մէգ և մառախուղ* մեղաց և ստուերք մահու պատեսցէ զբոլոր անձնս /154/, որ էր այր *քաջանձնեայ և թիկնաւէտ, առոյգանձն և գեղեցիկ հասակաւ, կորովի և աջողակ* ի պատերազմունս /138/, գնայ ընդ առաջ նորա *ընծայիւք և պատարագօք* /122/, ոչ տայր տեղի *չար և ապիրապ* բանից նորա /114/, շինէ զպայծառապաճոյճ եկեղեցին... *տնանկաց և աղքատաց* /94/, *նեղ և անձուկ* պողոտայիւ հետեւի .../82/ և այլն: Երկում գործածված հականշային շարքերն իրենց գործառական բեռնվածությամբ գրեթե չեն զիջում հոմանիշներին՝ եւ ի միասին հնձեալք լինէին ի ճիրանաց զազանաց անտի *պատրուականն և անարգն* /266/, ...զարնն եւ զանձրնն և զամենայն բարութիւնն ի միասին վայելեն *արդարք և մեղաւորք* /168/, *անջաւրից և անանջաւրից* ոչ անտեղեակ /104/, ի փախուստ ...դառնային *ռամիկն և անռամիկն* /248/ *ազաւրն և անազաւրն, ծերն և տղայն, մեծն և փոքրն մաւրնեցան ի ձեռս բռնադատ գերչացն...* /232/ և այլն:

Որպէս լեզվական յուրօրինակ արտահայտչամիջոցներ՝ գրաբարում լայն տարածում ունեն ավելադրությունները, որոնք նույնանիշ և հոմանիշ բառերի երկանդամ, եռանդամ, երբեմն բազմանդամ շարքեր են կազմում: Լեզվի բառապաշարից օգտվելու այս եղանակը, Առաքելյանի համոզմամբ, ձևի և իմաստի անհամաչափության հետ մեկտեղ ունի նաև առավելություն. այն հաճախ օգնում է «վերականգնելու հնացած և մթագնված բառերի իմաստը կամ ընթերցողին օգնում է հազվագյուտ ու անծանոթ, երբեմն էլ օտար բառերի իմաստը հասկանալու»⁷: Երկում տեղ գտած ավելադրություններն արտահայտված են՝ ա) բայի դիմավոր⁸ ձևերով, օրինակ՝ ...ապա ոստիկանն գումարտակ զօրու բազմի կազմեալ՝ *չուեալ խաղայ գայ հասանէ* յաշխարհ մեր /216/, բ) դերբայներով, օրինակ՝ *արկեալ և առեալ և տարեալ* յամրոցն Սևան /194/, *ելանել չուել գալ և մղծկեալ* սրտին զդառնութեան թոյնսն /192/, իսկ իմ *երթեալ չուեալ և համոզեալ* զտիկինն /194/, *Եւ այսպէս անմարդացեալ և անզաւակացեալ, խոպանացեալ և անշքեղացեալ* այնուիւրեւ աւանք և շէնք /258/ և այլն, գ) գոյականի սեռական հոլովով՝ *ահ երկիւղի* զնոսա *պարեալ* պաշարեալ էր

⁷ Առաքելյան 1981, 162:

⁸ Աբրահամյան 1976, 392:

/210/, գուժ **աղմկի աղաղակի** /210/ և այլն: Գ. Վահանյանի համոզմամբ՝ «ավելադրությունները խոսքին երկար շունչ են տալիս, ինչպես և որոշ արտահայտչականություն և համոզություն»⁹:

Ինչպես գիտենք, գրաբարում ածականը, հաճախ ստանալով -ուֆին ածանցը, վերածվում է վերացական գոյականի, որը դրվում է սեռական հոլովով¹⁰: Դիմելով վերացականը թանձրացականի փոխարեն գործածված այս արտահայտչամիջոցներին՝ Դրասխանակերտցին իր թախիժը, կյանքի ողբերգական ու լուսավոր կողմերը ներկայացնում է պատկերավոր մտածողության թանձր գույներով, կենդանի խոսքի շեշտակի շիկացումներով՝ *զմրուր դառնութեան* բառականաբար արբին /256/, ոչ բերաւ *ի խորհուրդս իմաստութեան* /204/, *ի խորհուրդս չարութեան* զօրս գումարէ /202/, ոչ ըստ արժանեաց ածայ *յաթոռ սրբութեան* /186/, *բարեխառնութիւն օրոց* /184/, եւ հատցեն *արմարս ազահութեան* ի հոգեւոր պատերազմին /250/, առաջ նորա *դրախտ փափկութեան*, եւ վերջ նորա դաշտ ապականութեան /260/, *սառնամանիք ցրտութեան* /308/, ընկալան ի Քրիստոսէ *զպսակն անեղծութեան* /126/ և այլն:

Ոճական արտահայտչականությամբ առանձնանում են նաև անձնական և ցուցական դերանունները՝ պայմանավորված տվյալ դերանվան համապատասխան հոդի կիրառությամբ: Հովհաննես Դրասխանակերտցու պատմության մեջ իրենց առատ գործածությամբ առանձնանում են հատկապես **դ** հոդի դիմորոշության և ցուցականության իմաստների արտահայտման ձևերը: Օրինակ՝ *...զի եթէ նուազ հովիւս հօրից բնակիցիմ ընդ հովանեաւ զօրածառ սուրբ նշանիդ* և *ընդ խնամակալութեամբ ինքնակալ թագաւորացդ* /284/, *ոսոխք գովելեացդ* կարասցեն երկիւղի շարժմանց լուծանել կամ դրժել *զԱրքայդ քրիստոսաւանդ...* /284/, *պերճ և պանծալի հզօր թագաւորութեանդ* /284/, *մի՛ զրկեր զիս ...յերկրպագութենէ աստուածընկալ նշանիդ* և *հանդիպման աստուածակարգ թագաւորացդ* /284/, *դուք՝ հաղորդեալքդ ի չարչարանս ընդ հօրից ձերոց, և հալածեալքդ և գանեալքդ և հարուածեալքդ յանօրէն ...զի՛նչ պարտ է և պարշաճ է լինիլ* /268/, *ի գութ ողորմութեան կոչել զամենակալն Աստուած քոյոյդ հօրիդ Հայոց .../268/* և այլն:

⁹ Վահանյան 1956, 22:

¹⁰ Ավետիսյան, Ղազարյան 2007, 140:

Զգայական տրամադրություններ ու հոգեվիճակ ստեղծելու, խոսքը երաժշտական դարձնելու համար Դրասխանակերտցին դիմել է նաև բաղաձայնության ոճական հնարանքին: Միևնույն բաղաձայնների կուտակման հնչյունախաղերով, խոսքի բարեհունչ ներդաշնակությամբ և իմաստային տարբեր նրբերանգներով շեշտադրում է ասելիքը՝ ստեղծելով զգայացունց պատկերներ: Օրինակ՝ *...ի վերայ ժամանեալ՝ ջուլիրս քախջախս քարդոցաց ի վերայ զօրու նորա ածեր /300/, մեծամեծն փքայր քնջել, քարդել, քախդել, հարկանել խորտակել բազկել և ի միջոյ ի բաց կորուսանել և ի սուր սուսերի մաշել միանգամայն իսկ զփոհմ և զզարմ և զգաւակ/290/, ցրեալ ցնդեալ կային /264/, բազում զզգեստս և զարդս ոսկեճամուկս և ծիրանիս և բեհեզս նոցա մարտուցանէր /254/, յաշեալ, մաշեալ փոր իմ ի լալոյ /222/ և այլն:*

Պատմիչը չի անտեսել նաև պատկերավորման այլ միջոցների որոշ կիրառություններ, որոնք այնքան էլ հաճախված չեն թեև, բայց գրողի ասելիքը դարձնում են առավել հատու, որտեղ ի հայտ են գալիս ժամանակագրի հույզերն ու ապրումները, վառ երևակայության ելևէջումները: Գեղարվեստի նուրբ դիտողականությամբ հյուսվում և կերպավորվում են պատմության ազդեցիկ դեպքերն ու երևույթները, որտեղ հեղինակի վիպասանական շնորհը նոր գույներ է ստանում ոճական այնպիսի հնարանքների գործածության ժամանակ, ինչպիսիք են **փոխաբերությունը՝** *Եւ յայսմ անենայնի ձեռն Ամաղեկայ ոչ վաստակեցաւ բազմախողխող երկաթն արեամբ արբուցանել /278/, Յեւր որոյ ապա ...փութամահ տանջանօք մարնեաց զնա ի սպառումն սրոյն ծարաւի 278/, դիականքք լնուին զերեսս երկրի մերոյ /258/, կրկնությունը՝ առ սակաւ սակաւ զիրեանց ստացուածս վարնեալք ընդ աւուրն պարենի՝ ի վերջին տնանկութիւն հասանէին /262/, գունդք գունդք լինէին /216/, ստեպ ստեպ ապա յաւարի առեալ զորս ի ձեռն ըմբռնեցաւ.../210/, **ամ յամէ** առաքէր /202/, ընտիր ընտիր եկեալ /162/, ըստ **գաւառաց գաւառաց** շրջելով /122/, զմիոյ միոյ կարգացն /104/ և այլն, **համեմատությունը՝** *իբրև զոչխար ի սպանումն /254/, իբրև զառիւծ ...վարանէր վարնել վարարել զազգս /204/, իբր զճանապարհս օձի ի վիմի գնացելոյ /152/ և այլն, աստիճանականությունը՝ շինէին եկեղեցիս...ի մենաստանս և յաւանս և յագարակս /202/, երթեալ ունէր զկիրճսն և զնեղուցսն պողոտայիցն կողմանցն Աշոցաց և Տաշոց /198/ և այլն:**

Դրասխանակերտցու պատմության լեզվաոճական փայլուն բնութագրումներից են ժողովրդախոսակցական լեզվին բնորոշ դարձվածքային

միավորները, որոնք իրենց իմաստակառուցվածքային առանձնահատկություններով է՛լ ավելի են թանձրացնում տվյալ ժամանակաշրջանի բարոյահոգեբանական, սոցիալական ու քաղաքական պատկերը: Դրանց հմուտ գործածությամբ պատմիչը հույժ տեսանելի է դարձնում թե՛ պատմական անցքերը, թե՛ նշանավոր մարդկանց ու հայ ժողովրդի տարակուսանքներն ու ծանր վիշտը, կենցաղն ու բարքերը, խառնակ ժամանակների շփոթը, մարդկային նենգամիտ հարաբերությունները: Օրինակ՝ *արեան ճապաղիս հեղուկ* /290/, *արկանել զսուր թշնամութեան* /10/, *բառնալ նինջ արտեանաց* /218/, *ընդ կրունկն դառնալ* /100/, *տալ կերակուր սրոյն* /25/, *մերկանալ մարօք* /364/, *հանգչել ի Քրիստոս* /186/, *մալուցանել զլսելիս* /10/, *տապախարշ լինել* /110/ և այլն:

Եզրակացություններ

Ոճական արտահայտչամիջոցները՝ իբրև ոճական հնարներ, Հովհաննես կաթողիկոս Դրասխանակերտցու երկում առանձնանում են կիրառության ինքնատիպ ու բազմազան դրսևորումներով: Գրողի ապրումների և այդ ապրումների արտահայտման ձևերի միջև ավելորդ բառային կուտակումներ չկան, բառերի վերաիմաստավորումներն ու ոճերի կրկնությունները, որոնք գալիս են դեռևս վիպասանական հայերենից, դառնում են խոսքի մեղեդայնության ընտիր բանադարձումներ, կառուցվածքային յուրօրինակ հանգեր ու չափեր: Այս ամենից պարզ է դառնում, որ հեղինակը պատմական փաստերը ոչ միայն սոսկ նկարագրում է, այլև գեղարվեստական խոսքի վարպետ գործածությամբ և ոճավորումների զանազան ձևերով հղկում, ամբողջացնում է պատումը:

Գրականություն

Աբեղյան Մ. 1968, Երկեր, հ. Գ, Երևան, ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 693 էջ:

Աբրահամյան Ա. 1976, Գրաբարի ձեռնարկ, Երևան «Լույս», 557 էջ:

Այտընյան Ա. 1987, Քննական քերականություն աշխարհաբար կամ արդի հայերեն լեզվի, Երևան, ԵՊՀ հրատ., էջ 131-137:

Առաքելյան Վ. 1981, Ակնարկներ հայոց գրական լեզվի պատմության, Երևան, ՀԽՍՀ ԳԱ հրատ., 302 էջ:

- Ավետիսյան Հ., Ղազարյան Ռ. 2007, Գրաբարի ձեռնարկ, Երևան, ԵՊՀ հրատ., 299 էջ:
- Գրիգորյան Ս. 2020, Հովհաննես Դրասխանակերտցու «Պատմութիւն Հայոց» երկի լեզվաճական առանձնահատկությունները, Հայագիտական հանդես, № 1 (46), Երևան, էջ 27-36:
- Հարությունյան Հ. 1986, Գեղարվեստական խոսք, Երևան, «Սովետական գրող», 286 էջ:
- Հովհաննես Դրասխանակերտցի 1996, Պատմութիւն Հայոց, Երևան, ԵՊՀ հրատ., 397 էջ:
- Մատենագիրը Հայոց, Ժ դար, Պատմագրութիւն, ԺԱ հ, Անթիլաս-Լիբանան, 2010 թ., տպ. Կաթողիկոսութեան Հայոց Մեծի տանն Կիլիկիոյ, Հայկական մատենաշար Գալուստ Կիլպենկեան հիմնարկութեան, 795 էջ:
- Վահանյան Գ. 1956, Հայոց լեզվի ոճաբանության ձեռնարկ, Երևան, Հայպետուամանկիրատ, 206 էջ:

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԴՐԱՍԽԱՆԱԿԵՐՏՑՈՒ «ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ» ԵՐԿԻ ՈՃԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳՐԻՉՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋ

Ավարդ Խաչատրյան

Ամփոփում

Հովհաննես Դրասխանակերտցին X դարի հայտնի մատենագիր է: Իր «Պատմութիւն Հայոց» երկում կիրառել է ոճական ինքնատիպ արտահայտչամիջոցներ՝ մակդիր, համեմատություն, փոխաբերություն, հակադրություն, աստիճանականություն և այլն: Դրասխանակերտցու «Պատմությունը», սակայն, առատ է հատկապես մակդիրներով, հոմանիշներով և հականիշներով, որոնք առանձնանում են իրենց գործածության յուրահատուկ դրսևորումներով՝ *խոր խռովութիւն, չար ամպրոպ, չար ճանապարհ, ողորմելի ճաշակ, դառն առարկութիւն, քաղցր գարուն, ողորմելի ճաշակ, դառնաշունչ հողմ, արդար և մեղաւոր, պապուական և անարգ, մէգ և մառախուղ, խոհեմ և ուշիմ* և այլն: Այս արտահայտչամիջոցների գործածությամբ պատումը դառնում է առավել պատկերավոր և հուզական:

Բանալի բառեր՝ Հովհաննես Դրասխանակերտցի, պատմագրություն, ոճական արտահայտչամիջոցներ, մակդիր, համեմատություն, փոխաբերություն, կրկնություն:

О СТИЛИСТИЧЕСКИХ ХАРАКТЕРИСТИКАХ ТРУДА ОВАНЕСА ДРАСХАНАКЕРТЦИ «ИСТОРИЯ АРМЕНИИ»

Алвард Хачатрян

Резюме

Ованес Драсханакертци – известный летописец X века, в своем труде «История Армении» использовал множество стилистических средств – сравнения, метафоры, противопоставления и т.д. «История Армении» Ованеса Драсханакертци изобилует эпитетами, синонимами и антонимами, которые отличаются своей уникальностью в плане их использования в контексте: խոր խռովութիւն - глубинный бунт, չար ամպրոպ - страшный гром, չար ճանապարհ - злой путь, ողորմելի ճաշակ - жалкий вкус, դառն առարկութիւն - горькое возражение, դառնաշունչ հողմ - лютая буря, քաղցր գարուն - сладкая весна, արդար և մեղաւոր - невинный и виновный, պատուական և անարգ - благородный и позорный, մէգ և մառախուղ - туман и мгла, խոհեմ և ուշիմ - благоразумный и сметливый и т.д. Эти стилистические средства придают повествованию необычайную экспрессию и эмоциональность.

Ключевые слова – Ованес Драсханакертци, историография, стилистические средства, эпитет, сравнение, метафора, повторение.

ON THE STYLISTIC CHARACTERISTICS OF THE WORK OF HOVHANNES DRASKHANAKERTTSI "HISTORY OF ARMENIA"

Alvard Khachatryan

Abstract

Hovhannes Draskhanakertcy is a famous historian of the 10th century. In his "History of Armenia" he used unique phrases, means of pictorial expressions, such as comparisons, metaphors, contrasts, etc. In history, however, the epithets, synonyms and antonyms stand out with their abundant use: խոր խռովութիւն - deep turmoil, չար ամպրոպ - evil thunder, չար ճանապարհ - evil way, ողորմելի ճաշակ - miserable taste, դառն առարկութիւն

- bitter objection, դառնաշունչ հողմ - bitter wind, քաղցր գարուն - sweet spring, արդար և մեղաւոր - just and sinful, պատուական և անարգ - honorable and disgraceful, խոհեմ և ուշիմ - prudent and alert, մէգ և մառախուղ - haze and mist etc. The skillful use of these means of expression makes the poem more visual and emotional.

Key words – Hovhannes Draskhanakertcy, historiography, stylistic means of expression, epithet, comparison, metaphor, repetition.